

Uchwała z dnia 30 listopada 2005 r., III CZP 96/05

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Maria Grzelka

Sędzia SN Iwona Koper

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Teresy G., Elżbiety S., Jana Ł., Bogusława K., Michała K., Ewy S.-S. i Katarzyny K.-W. przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń S.A. w W., I Inspektoratowi w P. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 30 listopada 2005 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu postanowieniem z dnia 27 lipca 2005 r.:

„Czy wynikająca z art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej zasada wypłaty odszkodowania w przypadku zbiegu świadczeń z tytułu dwóch lub więcej ubezpieczeń z tego samego zdarzenia odnosi się także do sytuacji, gdy każda z umów ubezpieczenia została zawarta przez innego ubezpieczającego, a uprawnionym do świadczenia ubezpieczeniowego jest sam ubezpieczający?”

podjął uchwałę:

Zakaz wypłaty podwójnej sumy ubezpieczenia, określony w art. 824¹ § 2 k.c. i art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (jedn. tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 ze zm.), nie dotyczy sytuacji, w której interesy majątkowe ubezpieczonych, będące przedmiotem ubezpieczenia, są różne, nawet jeżeli odnoszą się do tego samego dobra majątkowego.

Uzasadnienie

Przedstawione zagadnienie prawne wyłoniło się przy rozpoznawaniu przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu apelacji powodów od wyroku, na podstawie którego ich powództwo o zasądzenie odszkodowania – za szkody powstałe w lokalu spalonym

pożarem oraz z tytułu utraconego dochodu w związku z niemożnością wynajęcia tego lokalu – zostało oddalone.

Z ustaleń wynika, że powodów (wspólnotę mieszkaniową) łączyła z pozwanym Zakładem umowa ubezpieczenia, obejmująca ubezpieczenie od ognia budynku oraz znajdujących się w nim lokali mieszkalnych. Pozwany Zakład wypłacił powodom odszkodowanie, które pokryło zniszczenia klatki schodowej budynku, odmówił natomiast – powołując się na art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (jedn. tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 ze zm. – dalej: "u.d.u.") – wypłaty odszkodowania za szkody wyrządzone w lokalu wynajętym przez powodów Hannie R., której Towarzystwo Ubezpieczeń "E.-H." wypłaciło odszkodowanie na podstawie umowy ubezpieczenia zawartej przez nią, jako najemczynią lokalu, z tym Towarzystwem. Hanna R. po rozwiązaniu umowy najmu wydała powodom lokal zniszczony pożarem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z okoliczności faktycznych wynika – czego nie dostrzegł Sąd Apelacyjny – że w sprawie nie występuje tzw. podwójne ubezpieczenie, a więc zbieg świadczeń z tytułu dwóch ubezpieczeń z tego samego zdarzenia w rozumieniu art. 8 ust. 2 u.d.u. Podwójne ubezpieczenie – obecnie uregulowane w art. 824¹ k.c. – zachodzi tylko wówczas, gdy ten sam ubezpieczony, w odniesieniu do tego samego przedmiotu ubezpieczenia, jest stroną kilku umów ubezpieczenia, przy czym przedmiotem podwójnego ubezpieczenia musi być ten sam interes ubezpieczeniowy. Wprawdzie w judykaturze zagadnienie, czy przedmiotem ubezpieczenia jest „mienie i odpowiedzialność cywilna”, czy „interes majątkowy”, nie zostało w sposób wyczerpujący wyjaśnione, to jednak w wielu orzeczeniach Sąd Najwyższy, udzielając ochrony ubezpieczeniowej z umowy autocasco posiadaczowi pojazdu w dobrej wierze, w istocie opowiedział się za ujęciem przedmiotu ubezpieczenia jako interesu majątkowego (uchwały z dnia 8 lipca 1992 r., III CZP 80/92, OSNCP 1993, nr 1-2, poz. 14 i z dnia 23 września 1992 r., III CZP 105/92, "Przegląd Prawa Handlowego" 1993, nr 7, s. 16 oraz uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1993 r., III CZP 1/93, OSNCP 1993, nr 10, poz. 170). Pogląd ten zasługuje na aprobatę.

Współcześnie – mimo że treść art. 821 k.c. sugeruje, iż przedmiotem ubezpieczenia mogą być tylko mienie i odpowiedzialność cywilna – ubezpieczeniem obejmuje się m.in. ogólną niewypłacalność, kredyt eksportowy, utratę zysków lub

wysokość spodziewanej prowizji. Wskazuje to, że przedmiotem ubezpieczenia jest interes ubezpieczającego. W doktrynie za obowiązującą uznaje się teorię interesu, a art. 821 k.c. określa się jako „spuściznę po socjalistycznej teorii majątku jako przedmiotu ubezpieczenia”, wskazując, że dotychczasowy podział (odpowiedzialność cywilna oraz mienie) nie odpowiada gospodarce rynkowej. Akceptując taki kierunek myślenia uznać należy, że przedmiotem ubezpieczenia może być każdy – zgodny z prawem i zasadami współżycia społecznego – interes majątkowy dający się wycenić w pieniądzu. Potwierdzeniem obowiązywania teorii interesu przy określaniu przedmiotu ubezpieczenia jest art. 808 k.c., dopuszczający zawarcie umowy ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej, a także treść załącznika do ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej, przewidującej prowadzenie działalności ubezpieczeniowej w zakresie takich ubezpieczeń majątkowych, których przedmiot nie daje się zakwalifikować ani do mienia, ani do odpowiedzialności cywilnej. Należą do nich ubezpieczenia różnych ryzyk finansowych (zatrudnienia, złych warunków atmosferycznych, utraty zysków itd.).

W rozpoznawanej sprawie istnieją dwa różne interesy ubezpieczeniowe, których zakres wyznaczony został przez dwa podmioty uprawnione z tytułu dwóch umów ubezpieczenia (powodowie oraz najemczyni lokalu). Jeśli są to dwa podmioty, które zawarły dwie różne umowy ubezpieczenia, to ich interesy będące przedmiotem ubezpieczenia zawsze są różne, nawet jeśli dotyczą tego samego dobra majątkowego.

Skoro więc w sprawie nie występuje przypadek podwójnego ubezpieczenia, gdyż nie ma tego samego przedmiotu ubezpieczenia rozumianego jako interes majątkowy, nie ma zastosowania – zważywszy na art. 247 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. Nr 124, poz.1151) – ani art. 8 ust. 2 u.d.u., ani art. 824¹ § 2 k.c.

Przepis art. 824¹ § 2 k.c. ma zastosowanie tylko wtedy, gdy ten sam przedmiot ubezpieczenia w tym samym czasie jest ubezpieczony od tego samego ryzyka w dwóch lub więcej zakładach ubezpieczeń na sumy, które łącznie przewyższają jego wartość ubezpieczeniową. W rozpoznawanej sprawie nie ma jednego przedmiotu ubezpieczenia (jednego interesu majątkowego), lecz są dwa różne przedmioty ubezpieczenia (po stronie powodów oraz najemczyni lokalu zniszczonego pożarem), zatem określona w art. 8 ust. 1 u.d.u. oraz w art. 824¹ § 2 k.c. zasada wypłaty odszkodowania nie ma zastosowania wtedy, gdy interesy będące

przedmiotem ubezpieczenia są różne, nawet jeśli dotyczą tego samego dobra majątkowego.

Z przytoczonych względów – uznając, że zmiana zakresu odpowiedzi w stosunku do przedstawionego zagadnienia prawnego nie jest wyłączona – należało jej treść przystosować do stanu faktycznego sprawy i na podstawie art. 390 k.p.c. rozstrzygnąć przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.